

Avara it

Bu, burnu kirli saman sarısı və ayaqlarına qədər qara xallı şotland cinsli bir it idi...

■ Sadiq Hidayət (İran)

Veramin meydanı insanlar ac qalmasın deyə işləyən bir neçə çörək sexi, qəssab, əttar, iki çayxana və bir bərbərdən ibarət idi. Meydan və od yağan hava altında yarı çılpaq, yarı yanmış gəzişən insanlar qürub çağının ilk mehini və gecənin düşməsini gözləyirdilər. Nə insanlarda, ağaclarla, heyvanlarda hərəkətililik vardı, nə də dükkanlarda bir iş. Od yağan havadan insanların başına ağırlıq çökür, gəlib keçən maşınların qaldırdığı toz mavi səmadakı seyrək toz buludunu davamlı olaraq qatılaşıdırırdı. Meydanın bir tərəfindəki qoca çinarın gövdəsi oyulmuş, amma yenə də ağac inadla əyri-üyrü budaqlarını hər yana uzatmışdı. Tozlu yarpaqların kölgələndirdiyi yerə böyük, geniş bir səki düzəldilmişdi. İki uşaq burada səs-küylə südaşı və qabaq tumu satırdı. Çayxananın önündəki arxdan bulanıq su axmaqdaydı, əgər buna axmaq demək mümkündürsə.

Burada diqqəti cəlb edən yeganə tikili hamar qübbəli, yarısına qədər oyum-oyum yarılmış silindir formalı divarı ilə məşhur Veramin minarəsi idi. Tökülmüş kərpiclərin yaratdığı oyuqlarda yuva salmış sərcələr belə bu isti havadan səslərini kəsib mürgüləmişdilər. Səssizliyi arda pozan tək şey bir itin iniltiləri idi.

Bu, burnu kirli saman sarısı və ayaqlarına qədər qara xallı şotland cinsli bir it idi. Elə bil bataqlıqda qaçarkən palçıq ləkələri qalmışdı üstündə. Qıvırcıq qulaqları, qıvır-qıvır kirli tükləri və parlayan bir quyuğu vardı. Qıllı üzündə insandakına bənzəyə cin kimi iki gözü parıldaıyrdı. Gözlərinin dərinliklərində insana xas bir ruhu olduğu hiss edilir, gecə vaxtı həyatın bütün hərərətini özündə hiss edəndə gözlərində ucsuz-bucaqsız şeylər dalğalanırdı. Bu gözlərdə başa düşülməsi çətin ifadələr vardı. Bu nə aydınlıq idi, nə də ki bir rəng. İnanılası çox çətin bir şeydi-haradasa yaralı ceyranların gözlərində görünənlərdən. Onun gözləri ilə insan gözləri arasında bənzərlikdən daha çox bir növ bərabərlik görünürdü. Əzab, iztirab və ümidlə gözləyən bir cüt qara göz. Bütün bunları sadəcə avara bir itin üzündə görmək olar.

Onun yalvarış dolu dərdli gözlərini nə görənlər, nə də ki anlayan. Çörəkçinin köməkçisi dükkanın qabağında onu döyür, qəssabınkı isə daşla vururdu. Əgər bir avtomobilin kölgəsinə sığınmış olsa, sürücünün qabarlaşmış ayaqqabısı ilə vurduğu təpiklərdən də nəsibini alırdı. Hər kəs yoruluncaya qədər “it gününə” salandan sonra südaşı satan uşaq ona işgəncə verməkdən xüsusi həzz alırdı. Belinə dəyən hər daş bir inilti deməkdi və heyvan inlədikcə uşaq “səni imansız” deyərək qəhqəh çəkib gülürdü. Hər kəs uşaqla razılaşmışdı elə bil. Çox bilmişcəsinə uşağı qıcıqlandırır sonra da qəhqəh çəkib gülməyə başlayırdılar. Allah haqqı üçün döyürdülər. Məzhəbin lənətlədiyi, yeddi canlı pis bir itə əziyyət etmək onlar üçün çox təbii idi.

Südaşı satan uşaq o qədər qısnadı ki, yazıq heyvan dözə bilməyib minarəyə gedən küçəyə tərəf qaçdı; daha doğrusu ac-yalavac bədənini çətinliklə sürütləyib bir su yoluna sığındı. Başını əllərinin üstünə qoyub dilini çıxardı, yarıyuxulu, yarı ayıq halda qarşısında buğulanan əkin tarlasına baxmağa başladı. Bədəni yorğun idi, sinirləri sızıldayırdı. Su yolunda bütün bədənində bir rahatlıq yayıldı. Yarı canlı tərəvəzlərin, nəmli köhnə ayaqqabı təkinin, ölü və ya diri şeylərin cürbəcür qoxuları qatmaqarışıq və uzaqda qalmış xatirələri canlandırırdı burnunda. Tarlaya daha da diqqətli baxanda instinkt olaraq bir istək güc gələrək xatirələrini lap başından canlandırırdı. Amma bu dəfə həmin hiss elə güclü idi ki, elə bil qulağının dibində bir səs onu hərəkətə, atılıb-düşməyə səsləyirdi. Yaşılıqlarda atılıb-düşmək üçün qarşısıalınmaz bir istəkdi bu duyğu.

Genetik bir duyğu idi bu. Çünki bütün babaları Şotlandiyada düzənliklərdə azad yetişdirilmişdilər. Ancaq indi o qədər halsızdı ki, bədəni tərpənməyə belə imkan vermirdi. Halsızlıq və gücsüzlüklə qarışıq acı bir duyğuya gömüldü. Unudulub yoxa çıxan bir ovuq duyğu həyəcana çevrildi.

Əvvəllər cürbəcür vəzifələri və ehtiyacları vardı. Sahibinin evində yad bir adamı ya da yad bir iti qovalamaq üçün sahibinin səsinə qaçmalı idi; onun uşağı ilə oynamağı idi; bilib-tanıdığı adamlara necə davranması gərəkdiyini bilməli idi; vaxtı gəldikdə yeməyini yeməli, bəlli vaxtlarda da tumarlanmağı gözləməliydi. Amma indi bütün bunların hamısından məhrum edilmişdi.

Artıq bütün işi-gücü qorxu içində titrəyərək zibilliklərdən yemək artıqları tapmaq, gün boyunca kətkənlənmək, inləməkdə. Qoruyacaq tək şeyi olmuşdu bu. Əvvəllər cəsarətli, qorxusuz, təmiz və ətli-qanlı idi. Amma indi qorxaq, gözümçixdına salınmış bir heyvan olmuşdu. Bir səs eşitsə, yaxınlığında bir şey tərpeşsə, tir-tir titrəyir, hətta öz səsinə belə dik atılırdı. Əslində pintiliyə və zibilliyə öyrəşmişdi. Bədəni qaşınırdı. Birələri təmizləyəcək ya da yalayacaq halı da qalmamışdı. Hiss edirdi ki, artıq zibilliyin bir parçasıdır. İçində bir şeylər ölüb sönmüşdü.

Bu cəhənnəmə düşməyindən iki qış keçmişdi, hələ də doyunca bir şey yeməmiş, gözü rahatca bir yuxu görməmişdi. Şəhveti, duyğuları kətlənmiş, bir Allahın qulu onu oxşamamış, gözlərinə baxan olmamışdı. Burada insanları sahibinə bənzəyirdilər amma duyğuları, xasiyyətləri, davranışları yerdən göyə qədər fərqlənirdi. Əvvəlki insanlar onun dün-

evdən çıxıb dişi itlərin arxasında düşməsinə icazə vermirdi. Bir payız günündə sahibi əvvəlcədən tanıdığı, evə tez-tez gələn iki nəfərlə birlikdə avtomobilə minərkən Patı da çağıraraq onu ön tərəfdə oturtdu. Pat sahibi ilə bir neçə dəfə maşınla gəzintiye çıxmışdı, amma o gün məst halındaydı, fərqli bir həyəcan içindəydi. Bir neçə saat getdikdən sonra bu meydana dayandılar. Sahibi o iki adamla həmin minarənin yanından keçib getdi. Təsədüfə bax ki, bir dişi itin qoxusu Patın öz cinslərində axtardığı, bu xüsusi iy onu dəli-divanə etdi. Qoxuladı, qoxuladı və nəhayət özünü saxlaya bilməyib bir bağçanın su yolundan həyəte girdi.

Sahibinin səsinin onun üstündə çox qəribə təsiri vardı. Çünki bu səs özünü borclu hiss etdiyi bütün vəzifələrini və məsuliyyətlərini xatırladı. Amma yenə də dünyadakı güclərin ötəsində bir güc onu dişi itlə birlikdə olmağa məcbur etmişdi. Qulağının kənardan gələn səsləri eşitməməyə başladığını, ağırlaşdığını hiss etmiş-

Əlində yeməklər olan bu məxluqlardan biri bəlkə də ona baxa bilərdi.

Ehtiyatla, qorxudan titrəyən titrəyən yeni açılan və içəridən pişmiş xəmir qoxusunun yayıldığı çörək sexinin qabağına yaxınlaşdı. Qoltuğunda çörək olan bir adam onu çağırırdı: “Gəl..gəl...”. Bu səs nə qədər qəribə gəlmişdi ona. Adam onun qabağına bir parça isti çörək atdı. Pat qısa bir tərəddütdən sonra ehtiyatla yaxınlaşıb çörəyi yedi və onun üçün quyrugunu buladı. Adam əlindəki çörəyi piştaxtaya qoyub qorxu və ehtiyatla Patın başını tumarladı, sonra da iki əliylə itin xaltasını açıb çıxardı. Pat necə də rahatlamışdı! Elə bil bütün vəzifə və məsuliyyəti onun üzərindən götürmüşdülər. Amma təkrar quyrugunu bulaya-bulaya dükkan sahibinə yaxınlaşanda böyründən güclü bir təpik yedi və inildəyə-inildəyə oradan uzaqlaşdı. Dükkan sahibi gedib arxada əlini yudu. Pat dükkanın qabağında olan xaltasını hələ də tanıyırdı.

O gündən bəri Pat, bu insanlar-

qalxıb ehtiyatla meydana tərəf getdi.

Elə bu vaxt bir maşın toz-duman edərək Veramin meydanına girdi.

Avtomobildən bir adam endi, Pata tərəf gəlib başını tumarladı. Bu adam onun sahibi deyil, səhv etmir. Çünki sahibinin qoxusunu yaxşı tanıyırdı. Amma necə olmuşdu ki, onu tumarlayacaq bir adam çıxıb gəlmişdi. Pat quyrugunu bulayıb adama tərəddütlə baxdı. Görəsən səhv etmirdi ki? Onu tumarlamasına səbəb olacaq xaltası da yox idi. Adama geri qayıdıb yenə də onun başını tumarladı. Pat da arxasında düşdü. Olduqca təəccüblənmişdi. Çünki adam Patın çox yaxşı bildiyi və içərisindən gözəl qoxular gələn otağa girmişdi. Qayıdıb divarın dibindəki divanda oturdu. Ona isti çörək, qatıq və başqa yeməklər gətirildilər. Adam çörək tikələrini qatığa batıraraq onun qabağına atırdı. Pat atılan tikələri əvvəlcə tez-tez yeyirdi, sonra isə ağır-ağır. Sevimli və acizlik ifadə edən gözlərini adama zilləyərək quyrugunu sallayırdı. Oyaq idi yoxsa yuxu görürdü? Pat kətkək yemədən lazımcına qarnını doyurdu. Bəlkə özünə yeni sahib tapıb? İstiyə baxmayaraq adam qalxıb minarəyə gedən küçəyə yola düşdü. Bir az keçəndən sonra dolanbaclı küçələrdən keçdi. Pat da qəsəbənin kənarına qədər o adamın arxasında düşdü. Sahibinin getdiyi bir neçə divarlı xarabalıqlara qədər onu izlədi. Bəlkə bu adamlar da öz dişlərinin qoxularını axtarırdılar. Pat divarın kölgəsində adamı gözlədi. Sonra başqa bir yoldan meydana qayıtdılar. Adam yenə də onun başını tumarladı, meydana kiçik bir gəzintidən sonra Patın tanıdığı maşınlardan birinə mindi. Patın avtomobilə çıxmağa cəsarəti çatmırdı. Kənarda dayanıb ona baxırdı.

Avtomobil birdən toz qaldıraraq hərəkət etdi. Pat da o saat maşının arxasında qaçmağa başladı. Xeyir, bu dəfə adamı əldən verməyə niyyəti yox idi. Dili sallanmışdı, amma bədənində hiss etdiyi bütün ağırlara baxmayaraq var gücüylə qaçırdı. Avtomobil qəsəbədən uzaqlaşdı, çöllərdən keçdi. Pat iki-üç dəfə maşına yetməyə çalışdı, amma geri qaldı. Bütün gücünü yığıb ümitsizcə qaçırdı. Amma maşın ondan sürətli gedirdi. Səhv etmişdi; həm də qaçaraq maşına yetmək istəyərkən olduqca yorğun düşmüşdü. Özündən gedəcək qədər halsızlaşmışdı.

Bütün orqanları nəzarətdən çıxmış, ən kiçik hərəkət etməyə belə heyi qalmamışdı. Nə üçün qaçdığını, haraya getdiyini bilmirdi. Dayandı, tənəffüs qalmışdı. Dili sallanmış, gözləri qaralmağa başlamışdı. Boyunu bükük halda yolun kənarına getdi. Bir tarlanın kənarında axan suyun başındaca qarnını isti və nəmli quma qoydu. Onu heç aldatmayan instinkti ilə buradan qalxa bilməyəcəyini hiss etdi. Başı hərləndi. Düşüncələri, hissləri silinməyə, bir-birinə qarışmağa başlamışdı. Qarnı çox pis ağırıyırı. Gözlərində heç də xoş olmayan bir parıltı var idi. Qıc olmalar, qıvrımlar içində əlləri və ayaqları yavaş-yavaş hissizləşir, mülayim və kef verici bir sərinlik gətirən soyuq tərler tökməyə başlamışdı.

Axşama tərəf Patın üzərində üç ac qarğa uçurdu. Patın qoxusunu uzaqlardan almışdılar. Onlardan biri çox ehtiyatla Patın yaxınına gəldi, diqqətlə baxdı. Patın tamamilə ölmədiyinə əmin olandan sonra uçub getdi. Bu üç qarğa Patın iki iri gözü-nü oymaq üçün gəlmişdi.

Tərcümə:
Ayaz

Avara it

hekayə

yasına daha yaxındılar elə bil: əzablarını başa düşür, hisslərini anlayırdılar, onu daha çox himayə edirdilər.

Onun başını ən çox gicəlləndirən şey, meydana oğlanın satdığı südün qoxusu idi. Düppəduz anasının südünə bənzəyən və uşaqlıq çağlarını xatırladan bu maye anıdan bir keylik hissi yaradırdı. Daha balaca olanda anasının döşündən o bəsləyici isti mayeni əmərkən anası yumaşaq diliylə onu yalayib təmizləyirdi. Anasının qoynunda qardaşı ilə yan-yanı uzanarkən aldığı kəskin qoxu, anasının və südünün ağır və kəskin qoxusu burnunda canlandırırdı.

Süddən sərxoş olduğu vaxtlar bədəni isinib rahatlayır, axıcı bir istilik bütün damarlarına, sinirlərinə yayılırdı. Xumar-xumar anasının məməsinə baxar, sonrasındakı bütün bədənə yayılan zövq verici titrəyişlə dərin bir yuxu gəlirdi. Kortəbii olaraq əllərini anasının məməsinə sıxmaqdan, zəhmətsizcə, heç yerə qaçmaqdan sükut etməkdən daha böyük bir zövq ola bilirdimi?

Onun qıvrılmış qulqalarını dişləyər, yıxılar, durub qaçardılar. Daha sonra bir oyun yoldaşı da tapmışdı - sahibinin oğlu. Bağçada onun arxasınca qaçar, hürəyər, paltarını dartışdırırdı. Hələ sahibinin oxşamalarını, onun əlindən yediyi yeməkləri heç unutmamışdı. Amma sahibinin oğlunu daha çox sevirdi. Çünki həm oyun yoldaşıydı, həm də onu heç döyməzdi. Sonra birdən-birə anasını və qardaşını itirdi. Geriyə sadəcə sahibi, oğlu, həyat yoldaşı və qoca xidmətçi qalmışdı. Hər birinin qoxusunu ayrıca tanıyır, ayaq səslərini uzaqdan seçərdi. Günorta və axşam yemək vaxtlarında masanın ətrafında gəzişər, yeməkləri qoxulayardı. Bəzən sahibinin yoldaşı ərinin qarşı olmasına baxmayaraq sevgi dolu böyük bir tikə ayırırdı ona. Qoca xidmətçi gələndə “Pat!.. Pat!..” deyər çağırırdı və yeməyini taxta yuvasının yanındakı xüsusi qaba qoyardı.

Patın məst olması onun bədbəxtliyini də hazırladı. Çünki sahibi Patın

di. İçində şiddətli duyğular oyanmışdı. Dişi itin qoxusu başını gicəlləndirəcək qədər kəskin və güclü idi.

Bütün əzəlləri, bədəni və hisslərinə nəzarəti itirmişdi. Amma çox keçmədən dəyənəklə, bel sapıyla qovalayıb, girdiyi su yolundan geri qayıtdılar onu.

Pat təəccüblü, yorğun amma quş kimi yüngülləşmiş halda sahibini axtarmağa başladı. Bir neçə küçədə onun qoxusundan izlər qalmışdı. Hər tərəfi axtardı, müəyyən məsafələrdə özünə xas işarələr buraxdı. Qəsəbədən kənarda olan xarabalığa qədər gedib, yenidən geri gəldi. Sahibinin meydana qayıtdığını anlamışdı-onun kəskin qoxusu digər qoxulara qarışmışdı. Görəsən sahibi onu burada buraxıb getmiş ola bilərdi? İztirabla qarışıq xoş bir qorxu yayıldı bədənə. Pat sahibi, ağası olmadan necə yaşaya bilərdi ki? Çünki sahibi onun üçün tanrı deməkdi. Amma yenə də onu axtarmağa gələcəyindən əmin idi. Qorxu içində bir neçə küçə qaçırdı. Amma bu zəhməti boş yerə idi.

Nəhayət gecə vaxtı yorğun-arğın meydana qayıtdı. Sahibindən əsər-əlamət yox idi. Bir-iki dəfə daha gəzdi qəsəbəni, sonra dişi itin yerini tapdı, su yoluna tərəf getdi. Amma daşla tutmuşdular su yolunu. Bağçaya girmək ümidiylə yer qazmağa başladı - xeyr, mümkünatı yox idi. Ümidini itirdikdən sonra elə oradaca yuxulamağa başladı.

Pat gecə yarısı öz iniltisiylə yuxudan dik atıldı. Bir neçə küçə dolaşdı, divarları qoxladı, bir müddət beləcə avara-avara dolaşaraq gəzdi. Sonra çox acdığını hiss etdi. Meydana qayıtdıqdan sonra burnuna cürbəcür qoxular gəldi. Gecədən qalma ət, təzə çörək və qatıq qoxuları hamısı bir-birinə qarışmışdı. Bir tərəfdən də gənaqar hissəni qapılmışdı. Başqalarının mülkünü girmişdi. Sahibinə bənzəyən bu adamlardan dilənməli, onu buradan qovduracaq bir rəqib çıxmazsa, yavaş-yavaş buranın mülkiyyət haqqını əlinə keçirməliydi.

dan təpik, daş və dəyənəkdən başqa bir şey görməmişdi. Qanlı-bıçaqlı düşməniydilər və ona əziyyət verməkdən həzz alırdılar.

Pat özünün aid olmadığı, heç kimin onu başa düşmədiyi yeni bir dünyaya gəlmişdi. İlk bir neçə günü çox çətin keçdi. Sonra yavaş-yavaş öyrəşdi. Həm də küncdə bir yerdə zibil tökülən yer tapmışdı. Zibillərin içində sümük, yağ, dəri, balıq başı kimi ləzzətli artıqlarla tanımadığı başqa yeməklər də tapılırdı. Günün geri qalan hissəsi qəssabla çörək sexinin qabağında keçirdi. Gözü qəssabın əlindəydi, amma ləzzətli şeylər əvəzinə daha çox kətkək yeyir və yeni həyatına uyğunlaşmağa çalışırdı. Əvvəlki həyatından tək-tük bulanıq görüntülərlə bəzi qoxular qalmışdı. Nə vaxt çox çətinliyə düşsə, bu itmiş cənnətdə bir növ təsəlli və xilas yolu tapır və özündən asılı olmadan xatirələr gözündə canlandırır.

Pata ən çox əzab verən şey heç kimin onu tumarlamaması idi. Davamlı sıx-boğaz edilən, qapazlanan uşaq kimiydi. Amma yenə də incə hissləri tamamilə ölməmişdi. Həm də əvvəlki həyatından çox bu əzablı və işgəncə dolu yeni həyatında tumarlanmağa daha çox ehtiyacı vardı. Tumarlanmağı gözləri ilə dilənirdi. Sevgisini göstərərək əliylə onun başını tumarlayacaq adama canını verməyə hazır dayanmışdı. O da sevgisini, sadıqlığını göstərmək, fədakarlıq etmə ehtiyacını hiss edirdi özündə. Belə görünürdü ki, heç kimin onun sadıqlıq göstərməsinə ehtiyacı yox idi. Heç kim onu himayəsinə almırdı, hansı gözə baxsa kin və pisləkdən başqa bir şey oxuya bilmirdi. Bu insanların diqqətini çəkmək üçün etdiyi hər hərəkət elə bil onları daha da əsəbiləşdirirdi.

Pat su yolunda mürgüləyərkən bir neçə dəfə inləyib oyandı. Deyəsən kabus görürdü. Bu vaxt dəhşətli bir aclıq hiss etdi-ətrafdan kabab qoxusu gəlirdi. Şiddətli aclıq halsızlığını və digər əzablarını unuduracaq dərəcədə işgəncə verirdi. Çətinliklə